

Kurt Villads Jensen: *Ristiretket*, Turun Historiallinen yhdistys: Turku 2019, 306 s.

Tukholman yliopiston professori Kurt Villads Jensen on Pohjoismaiden johtava ristiretkitutkija, joka on kirjoittanut aiheesta lukuisia kirjoja ja artikkeleita useilla eri kielillä. Hänen uusi suomenkielinen *Ristiretket*-teoksensa on kokonaisvaltainen ja kaivattu esitys aihepiiristä.

Kirjassa käsitellään niin Pyhälle maalle tehtyjä retkiä kuin Itämeren ja Välimeren rannoille, Balkanin ja Pyreneiden niemimaalle ja Afrikkaan suunnattuja sotaretkiä.

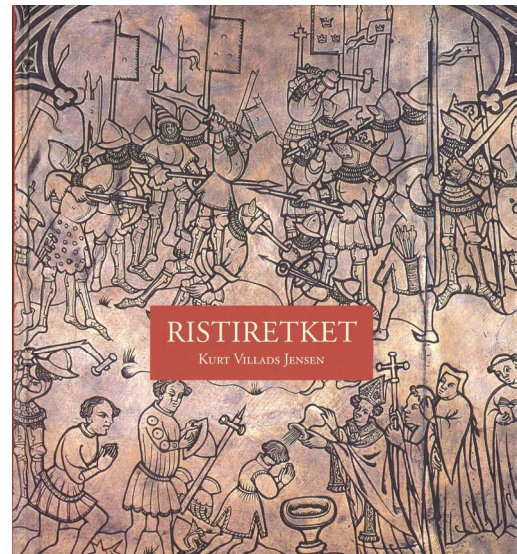
Ajallisesti ja maantieteellisesti kirja on ihailtavan laaja-alainen. Jensen taustoittaa ristiretkien syntyyn vaikuttaneita tekijöitä 1000-luvun lopulta, selittää ristiretkiaatteen kehitystä 1100–1200-luvuilla, sitoo samaan asiayhteyteen reconquistan ja kertoo ristiretkiliikkeen muutoksista 1300–1500 -luvulla. Kirjan lopussa Jensen tarjoaa vielä historiografisen näkökulman aiheeseen tuoden keskustelun aina 1900-luvulle asti.

Suomenkielistä ristiretkitutkimusta on kauan vaivannut tietynlainen kapea-alaisuus. Suomalaiset tutkijat ovat perinteisesti keskittyneet ruotsalaisten Suomen alueelle tekemiin sotaretkiin. Nämä retket olivat vain vähäinen osa laajempaa keskiaikaista kokonaisuutta, jota ei voi sivuuttaa. Jensenin teos asettaa Suomeen tehdyt retket oikeaan historialliseen kontekstiinsa ja tuo esiin ristiretkiliikkeen valtavan merkityksen niin Suomen kuin koko Euroopan historian kannalta. Kirjan erityisenä vahvuutena on Skandinavian ja Itämeren alueen vankka tuntemus.

Jensen liikkuu kirjassaan vaivatta ristiretkeläisten arkipäivän asioista vaikeisiin ideologisiin kysymyksiin. Teoksessa kuvaillaan muun muassa Jerusalemin roskaruokakadut (Rue malquisinat, s. 38), joissa retkeläiset ahmivat edullisia, mutta heikkotasoisia pikaruoka-annoksia, joiden laatu johti moniin valituksiin. Myös aikakauden piirityskoneet ja näissä käytetyt mekanismit selitetään lukijalle, kuten “villiaasin” potku (s. 94), eli katapultti, joka sinkosi ammuksia vihollisen kohteisiin.

Käytännön kuvaukset saavat vastapainoksi teoriaa, oikeutetun sodan ideologiaa ja aneiden monimutkaista teologiaa. Pohdinnat oikeutetusta sodasta (s. 79–80), johon kristityt saivat luvallisesti osallistua, johtivat keskiajalla viiteen oikeutetun sodan kriteeriin. Kutakin kriteeriä (henkilö, asia, syy, auktoriteetti ja aikomus), koskevien sääntöjen oli täytyttävä, jotta kristillinen sota oli oikeutettu. Kirkon antamat aneet (s. 42) kehittyivät keskiajalla mutkikkaaksi teologiaksi, jossa syntejä voitiin sovittaa eri tavoin. Ristiretkeläiset pyrkivät vapautumaan tekemistään vakavista synneistä ja välttämään kuolemanjälkeisen rangaistuksen osallistumalla ristiretkiin.

Ristiretket-kirja on tieteellisesti tarkka ja paikkansapitävä. Teoksessa huomioidaan tuoreimmat tutkimustulokset ja kiistetään monet vanhentuneet käsitykset tai yleisimmät ristiretkimyytit. Muun muassa pitkään elänyt uskomus, että ristiretkille lähtivät nuoremmat pojat, jotka olivat jäädä perinnöttömiksi kotimaissaan, kumotaan kirjassa (s. 10–11).

Jensenin teos sisältää myös mielenkiintoisia tietoiskuja, jotka auttavat lukijaa hahmottamaan keskiajan kulttuuria paremmin, näin toimivat esimerkiksi kulttuurinvaihtoa (s. 39), orjafarmeja (s. 112) tai linnoituksia (180–181) käsittelevät lyhyet kirjoitukset. Ristiretket eivät olleet vain yhtämittaista taistelua. Ristiretkivaltioissa elämä oli usein molemmille osapuolille, kristityille ja muslimeille, hyödyllistä rinnakkaiseloa. Ristiretkialueen orjamarkkinat puolestaan olivat merkittävä tulonlähde monille uskonnollisille järjestöille. Muslimiorjat toimivat työvoimana niin johanniittojen sokeriplantaaseilla kuin Portugalin sisterssiläisten rautakaivoksilla.

Tietoiskuissa esitellään lisäksi ristiretkiin liittyviä tärkeitä kaupunkeja, kuten Jerusalem (s. 26–27), Riika (s.128–129) ja Konstantinopoli (s.142–143) sekä kiinnostavia hahmoja, kuten ensimmäiseen ristiretkeen osallistunut Godfrey Bouillonilainen (s. 20), Tanskaa hallinnut Valdemar Suuri (s. 58) ja osmanien sulttaani Mehmed II Valloittaja (s. 267). Tietoiskut elävöittävät kirjaa ja tuovat historialliset hahmot lähemmäksi lukijaa.

Teoksen on toimittanut ja suomentanut Turun yliopiston professori Kirsi Salonen. Kirja on tyylikkäästi toteutettu ja kuvitettu. Lukuisissa värikuvissa on käytetty keskiaikaisia käsikirjoitusten sivuja, taideteoksia sekä valokuvia arkeologisista löydöistä, figuureista, reliefeistä, kolikoista ja linnoista. Näyttävät värikuvat ja helppotajuinen, mukaansatempaava kirjoitustyyli pitävät lukijan otteessaan. *Ristiretket*-teos kiinnostaa varmasti monenlaisia lukijoita, varsinkin historian opiskelijoita, opettajia, tutkijoita ja keskiajan harrastajia.

FT Miikka Tamminen
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
miikka.tamminen@tuni.fi